

ТЕКСТ МЕНЕН ИШТӨӨ АРКЫЛУУ ИЛИМИЙ МАКАЛА ЖАЗУУНУН КОММУНИКАТИВДИК ЫКМАСЫ

Сулайман Рысбаев, педагогика
илимдеринин доктору, профессор
Бишкек, 2024-жыл.

ТЕКСТ ДЕГЕН ЭМНЕ?

1. Белгилүү бир өлчөмдөгү көлөмгө ээ болгон;
2. Мазмундук бүтүндүктү түзүп турган;
3. Бирдиктуу маанини туюнткан;
4. Тематикалык жактан жалпыланган;
5. Стилдик жана кептин тиби жагынан бирдей;
6. Композициялык бир түзүлүшкө ээ;
7. Символикалуу жалпыланган аталышы бар;
8. Грамматикалык-семантикалык жактан куралган сүйлөмдөрдүн тобу.

ТЕКСТТИН БЕЛГИЛЕРИ:

Текст таануучу, профессор Т.Маразыков мындай деп жазат :

- Кандайдыр бир коммуникативдик максатты көздөйт;
- Кандайдыр бир маалыматты туюндурат;
- Салыштырмалуу аякталган түргө, маанилик бүтүндүккө ээ болот;
- Басымдуу көпчүлүк учурда семантика-структуралык бирдиктерге бөлүнөт;
- Структуралык жактан уюштурулуп, семантикалык жактан интеграцияланып, биригип турат;
- Бардык эле тексттер кайсы бир функционалдык стилдин бир түрүнө кирет.

ТЕКСТТИН КЫЗМАТЫ:

- -текст- байланышуунун каражаты;
- -текст – ойду берүүнүн формасы;
- -текст- маалыматтардын топтому;
- -текст – таанып-билүүнүн каражаты;
- -текст -окуп-үйрөнүүнүн, машыгуунун материалы;
- -текст – тарбиянын каражат-куралы;
- -текст – кеп продуктусу;
- -текст – ишмердиктин натыйжасы...

ТЕКСТ БОЮНЧА ОЙ ЖҮГҮРТҮҮДӨ ЭМНЕЛЕР ЭСКЕ АЛЫНАТ?

(С.Давлетов)

- Текстти окуп чыккыла. Анын темасын аныктагыла.
- Тексттин негизги оюн аныктагыла.
- Тексттин темасы менен аталышынын кандай байланышы бар экендигин байкагыла жана өз оюңарды айтып бергиле.
Тексттин түзүлүшүн талдоодо эмнелер эске алынат?
- Тексттин негизги ою менен аталыштын байланышы барбы? Болсо ал эмнеден байкалат?
- Текст кайсы стилде жазылган? Антип ойлоонун себеби эмнеде?
- Тексттин аталышынын тема, негизги ой, стиль, кептин тиби менен кандай карым-катышы бар?
- Текстке ат койгула. Эмне үчүн ошондой атаганыңардын себебин айтып бергиле ж.б.

ТЕКСТТИН ТҮЗҮЛҮШҮН ТАЛДООДО ЭМНЕЛЕР ЭСКЕ АЛЫНАТ?

- Текстти окуп чыгуу. Анын кандай бөлүктөрдөн тургандыгын аныктоо.
- Тексттин башкы бөлүгү кайсы? Аны эмне үчүн башкы бөлүк деп эсептөөгө болот?
- Тексттин ортоңку бөлүгү кайсы? Аны ошондой эсептөөнүн кандай себептери бар? Ортоңку бөлүк экендиги эмнелерден байкалат?
- Тексттин аяккы бөлүгү кайсы? Эмне үчүн аны аяккы бөлүк катары карайбыз?

ТЕКСТТИН СТИЛДЕРИ, ЖАНРЛАРЫ жана КОЛДОНУУ ЧӨЙРӨЛӨРҮ

- Көркөм стиль (макал, лакап, табышмак, бардык жанрлары, чыгармачыл чөйрө);
- Публицистикалык стиль (очерк, эссе, маданий, саясий жаңылыктар, жалпы коом);
- Илимий стиль (макала, окуу китеп, илимий изилдоолор ж.б., илим жана билим беруу чөйрөсү);
- Иш кагаз стили (кулактандыруу, тактама, тил кат ж.б., кызмат чөйрөсү).

-

ИЛИМИЙ СТИЛДИН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ:

- илимий бир проблемага арналуусу жана аны актуалдаштыруу;
- илимий проблеманы көтөрүп чыгуу жана аны чечуу жолун сунуштоо;
- илимий тактык, так маалыматтын камтылышы;
- илимий талдоо: илимий анализ, синтез жана корутунду;
- Илимий терминдердин колдонулушу;
- Илимий жалпылангандык.
-

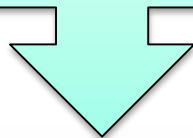
ТЕКСТТИ ТАЛДООДО ЖАНА ТЕКСТ ТҮЗҮҮДӨ ЭМНЕЛЕР ЭСКЕ АЛЫНАТ?

- Профессор А.Муратовдун текст текст түзүүгө карата койгон методикалык талаптары:
- -текстти окуу жана угуу;
- -текст талдоо;
- -текстти кайра түзүү;
- -текстти өркүндөтүү...

ИЛИМИЙ МАКАЛА ЖАЗУУДА ЭСКЕ АЛУУЧУ КОММУНИКАТИВДИК ШАРТТАР:

- Керектүү тематикадагы макаланы табуу, окуу жана түшүнүү;
- Макаланы анализдөө, талдоо;
- Макаланы кайра түзүү;
- Макаланы өркүндөтүү;
- Жаңы макала түзүү.

1.КЕРЕКТҮҮ ТЕМАТИКАДАГЫ МАКАЛАНЫ ОКУУ ЖАНА ТҮШҮНҮҮ:

- макаланын аталышын түшүнүү;**
- мазмунун түшүнүү;**
- идеясын түшүнүү;**
- актуалдуулугун түшүнүү;**
- проблемасын түшүнүү;**
- түзүлүшүн түшүнүү;**
- жазуу методун түшүнүү;**
- тилин, тил каражаттарын түшүнүү;**
- жазуу стилин түшүнүү;**
- ойду берүүсүн түшүнүү;**

1. УЛАНДЫСЫ:

- ойду далилдөөсүн түшүнүү;
- шилтемелерди берүүсүн түшүнүү;
- кептин түрүн түшүнүү;
- түйүндүү сөздөрүн түшүнүү;
- аннотациясын (кыскача мазмунун) түшүнүү;
- корутундусун түшүнүү;
- сунуштарын түшүнүү;
- илимий баалуулугун түшүнүү...

2. МАКАЛАНЫ АНАЛИЗДӨӨ ЖАНА ТАЛДОО:

- макаланын аталышын талдоо;
- мазмунун анализдөө;
- идеясын талдоо;
- актуалдуулугун талдоо;
- проблемасын талдоо;
- түзүлүшүн анализдөө жана талдоо;
- жазуу методун талдоо;
- жазуу стилин талдоо;
- сүйлөмдүн курулушун талдоо;
- тексттеги сүйлөмдөрдүн байланышуу жолдорун талдоо (уланмалуу, жарыш);

2. МАКАЛАНЫ АНАЛИЗДӨӨ ЖАНА ТАЛДОО:

- сүйлөмдөгү сөздөрдүн байланышуу жолдорун талдоо (ыкташуу, ээрчишүү, жөлөкчүл, башкаруу);
- кептин түрүн талдоо;
- шилтеме алуусун талдоо;
- терминдерди кодоңуусун талдоо;
- түйүндүү сөз каражаттарын талдоо;
- корутундусун талдоо;
- сунуштарын талдоо;
- илимий баалуулугун талдоо;

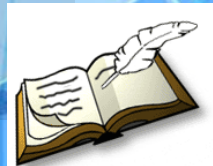
3. МАКАЛАНЫ КАЙРА ТҮЗҮҮ:

- мазмунун кайра кароо;
- түзүлүшүн кайра кароо;
- аталышын кайра кароо;
- методун кайра кароо;
- жазуу стилин кайра кароо;
- сөз каражаттарын кайра кароо;
- сүйлөмдөрдүн түзүлүшүн кароо;
- сүйлөмдөгү сөздөрдүн байланышын кароо;
- тексттеги сүйлөмдөрдүн өз ара байланышын кароо;
- корутундусун кайра кароо;
- сунуштарын кайра кароо...

4. МАКАЛАНЫ ӨРКҮНДӨТҮҮ:

- мазмунун жакшыртуу, өркүндөтүү;
- жазуу стилин түзөтүү, өркүндөтүү;
- далилдерди тактоо, толуктоо;
- маалыматтарды тактоо, толуктоо;
- сөз каражаттарын колдонуусун өркүндөтүү;
- түзүлүшүн өркүндөтүү;
- жазуу ыкмаларын өркүндөтүү;
- сүйлөм түзүлүшүн өркүндөтүү;
- сүйлөмдөрдүн өз ара байланышын өркүндөтүү;
- кебинин тазалыгын, тактыгын, байлыгын, тууралыгын, логикалуулугун, орундуулугун өркүндөтүү;
- корутундусун тактоо, өзгөртүү;
- сунуштарын тактоо, өзгөртүү, өркүндөтүү;
- шилтемелерин өркүндөтүү;
- колдонулган адабияттарын өркүндөтүү...

5.ЖАҢЫ МАКАЛА ЖАЗУУ:

- -коомдук заказды жана учурдагы абалды изилдөө;
- -проблеманы коюу;
- -актуалдуулугун аныктоо;
- -методологияны табуу;
- -кимге багытталганын (адресатын) аныктоо;
- -максатты коюу;
- -адабияттарды изилдөө;
- -макаланын темасын аныктоо;
- -булактарды үйрөнүү;
- -макалага ат коюу;
- -макаланын негизги идеясын тактоо;
- -материал топтоо, анализдөө, синтездөө, жыйынтыкка келүү;
- - түзүлүшүн тактоо (киришүү, негизги бөлүк, корутунду, сунуштар), логикалык композицияны түзүү;

УЛАНДЫСЫ:

- -жазуу методун тактоо;
- -сүйлөм курулушун, сүйлөмдөрдүн өз ара байланышын, сүйлөм ичиндеги сөздөрдүн байланышын эске алуу;
- -кебинин тазалыгын, тактыгын, байлыгын, тууралыгын, логикалуулугун, орундуулугун эске алуу;
- -терминдерди орундуу колдонуу;
- - булактарга таянуу жана шилтемелерди келтирүү;
- -булактар менен шилтемелерди анализдөө жана синтездөө;
- -кептин түрүн тандоо (*илимий баяндоо*: баяндоо кебине мүнөздүү сөз каражаттарын тандоо, ал сөздөрдөн баяндоо мүнөзүндөгү сүйлөмдөрдү туура түзүү, андан баяндоо текстине өтүү; *илимий ой жүгүртүү*: *ой жүгүртүүгө* жараша сөз каражаттарын туура пайдалануу, алардан ой жүгүртүү мүнөзүндөгү сүйлөмдөрдү туура түзүү, андан текстке өтүү...)
- - колдонулган терминдерди анализдөө, тактоо;
- - түйүндүү сөздөрдү тактоо;
- - аннотация жазуу....

6. МАКАЛАНЫН ТҮЗҮЛҮШҮ:

- **1.Киришүү:**
- - проблеманын коюлушу;
- - проблеманын учурдагы абалы;
- - проблеманын актуалдуулугу;
- - проблеманын изилдениш абалы;
- -проблеманын чечилиш абалы;
- -проблеманы камсызданыш абалы;
- - алдыдагы максат жана милдеттер.
- **2.Негизги бөлүм:**
- - негизги идеяны изилдөө, анализ;
- - талдоолор, классификациялоо;
- - моделдөө;
- - аныктамалар;
- - далилдер, синтездөөлөр;
- - проблеманын чечилиши;
- - жаңы көз караштын коюлушу;
- - темага жараша негизги идеянын ачылышы;
- -негизги идеянын теориялык-методикалык-практикалык маани-маңызы;
- - чечилген идеянын коомдук-практикалык, теориялык-методикалык, илимий-педагогикалык маани-маңызы.

УЛАНДЫСЫ:

3.Корутунду:

- идеяны тактоо;
- классификациялоону тактоо;
- далилдерди тактоо;
- изилдөөнүн натыйжалуулугун баалоо;
- изилдөөнүн келечектүүлүгүн белгилөө;
- жалпы ой корутундусуна келүү.

4.Сунуштар:

- илимий-методикалык сунуштар;
- уюштуруу –педагогикалык сунуштар;
- илимий –практикалык сунуштар.

Көңүл бурганыңыздарга чоң рахмат!

С.К.Рысбаев,
п.и.д., профессор
Кыргыз билим берүү
академиясы

